

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Naturavdelningen
Sofia Åström
Naturvårdshandläggare
010-22 451 79

Beslut
2016-10-24

Diarienummer
511-26546-2012

Sida
1(18)

Bildande av naturreservatet Lugnås kvarnstensgruvor i Mariestads kommun

Innehåll

Beslut om bildande m.m.
Syfte med naturreservatet
Beslut om föreskrifter
Beskrivning av naturreservatet
Planeringsbakgrund
Ärendets handläggning
Skälen för Länsstyrelsens beslut
Upplysningar
Ersättningstalan
Kungörelse
Hur man överklagar

Bilagor

Bilaga 1a. Beslutslista
Bilaga 1b. Karta över åtgärder och anordningar
Bilaga 2. Översiktskarta
Bilaga 3. Skötselplan
Bilaga 4. Sakägarförteckning
Bilaga 5. Sändlista

Uppgifter om naturreservatet

Namn:	Naturreservatet Lugnås kvarnstensgruvor
NVR ID:	2005547
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Mariestad
Ungefärlig mittpunkt	N 6499178, E 426570 SWEREF99
Fastigheter och ägare:	<i>Enligt sakägarförteckning (bilaga 4)</i>
Nyttjanderättsinnehavare:	<i>Enligt sakägarförteckning (bilaga 4)</i>
Areal (ha):	38,9 ha
Förvaltare:	Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Natura 2000-beteckning:	SE0540 206
Naturgeografisk region:	Vänerslätterna
Objektskategori:	Ädellövskog
IUCN-kategori:	IV Habitat/artskyddsområde

Beslut om bildande m.m.

Länsstyrelsen förklarar det område som avgränsats på kartan i bilaga 1 som naturreservat. Beslutet är fattat med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken (1998:808).

Naturreservatets gränser ska märkas ut i terrängen.

Namnet ska vara Naturreservatet Lugnås kvarnstensgruvor.

Beslutet riktar sig till allmänheten, fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, vars rättigheter att använda mark- och vattenområden berörs inom reservatsområdet.

Länsstyrelsen fastställer skötselplanen i bilaga 3. Beslutet är fattat med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Länsstyrelsen har tidigare beslutat om följande områdesskydd som berör det nu bildade naturreservatet:

- Landskapsbildsskydd enligt 19 § Naturvårdslagen den 20 februari 1974, dnr 16-19-021

Länsstyrelsen beslutar att detta områdesskydd upphävs inom de delar som berörs av naturreservatet när nu aktuellt beslut vunnit laga kraft.

Syftet med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att:

- bevara och utveckla de naturvärden som finns knutna till lövskogsmiljöer, hagmarker, barrskogar och till de kulturhistoriska lämningarna.
- bevara områdets värdefulla geologiska naturmiljöer, knutna till den kambriska sandstenen med fossil och spårfossil.
- bevara de inom området förekommande naturtyperna och/eller arterna som ingår i EU:s nätverk av skyddsvärda områden, Natura 2000, i gynn- samt tillstånd.
- bevara, tillgängliggöra och utveckla ett område som har stor betydelse för friluftslivet och för den pedagogiska verksamhet som bedrivs där.

Syftet ska tryggas genom att:

- lövskogsmiljöer i huvudsak lämnas till fri utveckling men med möjlighet till extensivt bete och bortröjning av inväxande gran.
- barrskog lämnas till fri utveckling.
- de trädklädda hagmarkerna betas och hålls i huvudsak granfria, samt att betet återupptas i igenväxande områden.
- anordningar kring Qvarnstensgruvan sköts och underhålls så att den geologiska lagerföljden och stenbrottsmiljöerna synliggörs och att det finns gruvor som är tillgängliga för fladdermöss.

- leder, stigar, rastplatser och andra för friluftslivet viktiga anordningar underhålls löpande.

Naturreseptatet innehåller också fornlämningar och andra kulturhistoriska element, vilka genom förvaltningen av naturreseptatet ska synliggöras och utgör viktiga element för att förstå landskapets utseende och funktion.

Beslut om föreskrifter

Länsstyrelsen beslutar att följande föreskrifter ska gälla i naturreseptatet. Beslutet är fattat med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ miljöbalken.

A. Föreskrifter om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden (7 kap 5 § miljöbalken)

Det är förbjudet att inom naturreseptatet:

1. avverka träd, gallra, röja eller utföra skogsvårdsåtgärd.
2. ta bort eller upparbeta dött träd eller vindfälle.
3. anordna upplag, tippa eller fylla ut med massor.
4. borra, spränga, schakta, gräva, markbearbeta eller bedriva täkt av något slag.
5. markavvattna, skyddsdika, lägga igen eller kulvertera dike, dämna, muddra eller utföra annan åtgärd som kan påverka området hydrologiska förhållanden.
6. använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel eller tillföra naturliga eller kemiska växtnäringssämnen.
7. stödutfodra med annat än mineralfoder.
8. uppföra byggnad eller anläggning, bygga till eller ändra byggnads/anläggnings användningsområde.
9. anlägga eller bredda väg, parkeringsplats eller stig.
10. anlägga mark- eller luftledning, stängsel eller hägnad.
11. uppföra mast, torn, vindkraftverk eller liknande anordning.
12. anlägga energigröda eller julgransodling.
13. prospektera och bryta mineral, natursten eller bergmaterial.
14. anlägga eller uppföra belysningsanordning
15. använda belysning utomhus, med undantag för ficklampa, pannlampa eller liknande.

Det är vidare förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd:

16. använda belysning i gruvorna under perioden oktober till april.
17. uppföra älgorn, gömsle eller liknande konstruktion för jakt eller annat friluftsliv.
18. rensa diken.

För verksamheten vid Qvarnstensgruvan, inom det område som markerats på beslutskartan för detta ändamål, gäller att:

- röjning av sly får göras.
- sådant dött träd eller vindfälle som kan utgöra en risk eller hinder för besökare eller anläggningen får avverkas eller flyttas. Sådana träd får dock inte föras ut ur naturreservatet utan ska flyttas till annan plats inom naturreservatet.
- mindre tillfälliga upplag inom befintlig anläggning får anläggas.
- mindre markarbeten inom befintlig anläggning får utföras.
- belysning vid byggnaderna får användas när verksamhet pågår, dock inte fasadbelysning, strålkastare, spotlights eller liknande.
- belysning i Minnesfjällets besöksgruva får användas även under perioden oktober till april vid högst 10 guidningstillfällen per månad om vardera ca 30 minuter med befintlig belysningsanläggning, samt vid mindre underhåll då gruvan lysas upp under högst 30 minuter i taget eller med ficklampor eller liknande.
- först efter Länsstyrelsens tillstånd får byggnad eller anläggning uppföras eller tillbygge eller ändring av byggnads/anläggnings användningsområde göras
- först efter Länsstyrelsens tillstånd får stängsel eller hägnad anläggas.

Föreskrifter enligt A ovan gäller inte i följande fall:

- När förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför åtgärder som behövs för att tillgodose syftet med naturreservatet och som framgår under B.

Föreskrifter enligt A1-A4 gäller inte vid:

- Reparation och underhåll av befintliga luftledningar och underhållsröjning inom befintlig skogsgata. Markskador ska så lång som möjligt undvikas. Innan underhållsröjning eller avverkning i sidoområden genomförs ska samråd ske med Länsstyrelsen, senast 6 veckor innan åtgärd.
- nedgrävning av fiberkabel och befintliga luftledningar. Samråd ska dock ske med Länsstyrelsen senast 6 veckor innan åtgärd.
- Arbeten inom befintligt vägområde i syfte att reparera eller underhålla vägen.

Föreskrift A7 gäller inte vid:

- övergångsutfodring under högst en vecka vår respektive höst efter överenskommelse med förvaltaren och på särskilt anvisad plats.

B. Föreskrifter om skyldighet att tåla visst intrång (7 kap 6 § miljöbalken)

Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt ska tåla att följande anordningar utförs och att följande åtgärder vidtas.

1. Utmärkning av naturreservatet i terrängen.
2. Uppsättning och underhåll av informationstavlor, enligt karta i bilaga 1b.
3. Anordning och underhåll av parkeringsplats, rastplatser och vandringsstigar, enligt karta i bilaga 1b.

4. Uppsättning och underhåll av stängsel för betesdjur med grindar och färist, enligt karta i bilaga 1b.
5. Gallring, avverkning, röjning, slåtter och betesdrift eller liknande åtgärder, enligt karta i bilaga 1b.
6. Eldning av röjningsmaterial.
7. Anordnande av dricksvattenförsörjning för betesdjur.
8. Undersökningar av djur- och växtarter samt av mark- och vattenförhållanden, inklusive geologisk provtagning.
9. Körning med motordrivet fordon i samband med skötselåtgärder.

I den bifogade kartan, bilaga 1b, framgår var anordningar ska utföras och åtgärder vidtas.

C. Ordningsföreskrifter om rätten att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordningen i övrigt inom naturreservatet (7 kap 30 §)

Det är förbjudet att inom naturreservatet:

1. framföra motordrivet fordon annat än på bilväg.
2. rida i kärr eller våtmarker. Ridning får inte ske på sådant sätt att naturvärden eller vandringsstigar skadas.
3. elda annat än på anvisad eldplats.
4. medföra okopplad hund.
5. bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada döda, stående eller omkullfallna träd och buskar.
6. plocka eller gräva upp växter, mossor, lavar eller svampar. Det är dock tillåtet att för eget bruk plocka bär och matsvampar.
7. fånga eller samla in ryggradslösa djur.
8. utplantera växt- eller djurart.
9. bryta loss, knacka sönder eller föra bort sten, mineral eller fossil från reservatet. Enstaka lösa stenar, mineral eller fossil för eget bruk får föras bort från det dagbrott som i beslutskartan markerats som undantagsområde.
10. sätta upp tavla, plakat, affisch eller annan liknande anordning.

Det är vidare förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd

11. anordna idrottstävlingar eller andra arrangemang för fler än 200 personer utanför befintliga stigar och vägar.

Föreskrift C1 och C4 gäller inte fastighetsägare eller innehavare av särskild rätt vid skötsel/förvaltning av fastigheten eller vid jakt. Vid jakt får motordrivet fordon endast användas i samband med uttransport av fällt vilt, under förutsättning att markskador och spårbildning minimeras.

Föreskrift C1 gäller inte fastighetsägare eller innehavare av särskild rätt vid utförande av skogsbruksåtgärder via den väg som markerats på karta i bilaga 1.

För verksamheten vid Qvarnstensgruvan, inom det område som markerats på beslutskartan för detta ändamål, gäller att:

- informationsskyltar och andra verksamhetsanknutna skyltar får sättas upp. Verksamhetsanknutna skyltar inom övriga delar av naturreservatet får sättas upp först efter Länsstyrelsens tillstånd.
- arrangemang med fler deltagare än 200 får anordnas. Inom övriga delar av naturreservatet får arrangemang utanför befintliga vägar och stigar med fler deltagare än 200 anordnas först efter Länsstyrelsens tillstånd.

Om ridning sker på sådant sätt att naturvärden eller vandringsstigar skadas kan Länsstyrelsen komma att ompröva föreskrift C2.

Föreskrifter enligt C ovan gäller inte i följande fall:

- När förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför åtgärder som behövs för att tillgodose syftet med naturreservatet och som framgår under B.
- När Länsstyrelsen, eller den Länsstyrelsen utser, genomför naturinventeringar, vilka även kan innebära insamling av arter, sten, mineral eller fossil, i vetenskapligt syfte.

Beskrivning av naturreservatet

En mer utförlig beskrivning av området lämnas i skötselplanen.

Lugnåsberget är ett platåberg, som skiljer sig från sina större och mer kända släktingar bland Västgötabergen eftersom det saknar toppskiktet av diabas. Berget har därför eroderats mer än övriga platåberg och består endast av de två understa sedimentära bergslagren i den lagerföljd som karaktäriserar Västgötabergen; sandsten och alunskiffer.

Kulturhistoriska värden

Kvarnstensbrytningen har länge varit en viktig del i Lugnås-området, eventuellt ända sedan 1100-talet, då munkar upprättade ett kloster i området. Sambandet mellan klosterverksamheten och kvarnstensbrytningen är dock oklar. Reservatets östra delar har en kraftig prägel av kvarnstensbrytningen. Här finns två större, i det närmaste sammanhängande, områden som sträcker sig i stort sett genom hela reservatsområdet. Brytningen i det här området verkar inte ha påbörjats förrän på 1800-talet. Den sista kvarnstenen bröts år 1919 ur Lugnåsberget och sedan dess har naturen successivt tagit över dagbrotten.

För att kvarnstensbrytningen inte skulle falla i glömska öppnades 1933 en av de östra gruvorna för visning. Eftersom de gamla gruvarbetarna använde begreppet "fjäll" om sina arbetsplatser, blev namnet "Minnesfjället" ett naturligt val. Gruvan kom senare i Västergötlands museums ägo. Sedan 1998 sköter föreningen Qvarnstensgruvan Minnesfjället visningarna av Minnesfjället.

De kulturhistoriska lämningarna knutna till den tidigare gruvverksamheten är väl värda att bevara. Dessa består bland annat av kvarnstensbrott (underhack, gruvor och dagbrott), rester av fjällsmedjor, ösen (anordningar för att leda bort grundvatten och regnvatten från gruvhåll), skrotstenshögar (kallas ibland också tvethögar), vägar samt den museala verksamhet som finns vid Qvarnstensgruvan Minnesfjället.

Naturvärden

Den vanligaste naturtypen vid Lugnås kvarnstensgruvor är lövskog och en stor andel av denna betas eller har betats in i sen tid. Skogen har vanligtvis stort ädellövinslag av ek, ibland med partier av ask och alm och inte minst trivialt löv som björk, klibbal och asp. Runt de talrika dagbrotten i områdets östra delar växer idag oftast en tät granskog, vanligen med inslag av äldre lövträd. Här finns det ställvis en betydande mängd död ved, dessa bestånd har därför ett högt naturvärde idag. Fältskiktet i de mest intressanta skogsmiljöerna är ofta välutvecklat med relativt stort inslag av flera exklusiva lundväxter som skogsstarr, tandrot, nästrot och skogsbräsa. Även lav-, svamp- och mossfloran är väl utvecklad och flera sällsynta och hotade arter finns i området. Betesmarker förekommer i hela den västra och södra delen. Dessa har varit dåligt hävdade under de senaste åren. Gallringar och återupptaget bete kommer att leda till att hagarna öppnas upp igen. Området har en rik fladdermusfauna och gruvorna används av fladdermöss för övervintring.

Lugnås kvarnstensgruvor omfattar även geologiska naturvärden som blivit tillgängliga genom kvarnstensbrytningen. Brytningen av kvarnstenar i visningsgruvan innebär att det finns en unik möjlighet att kunna studera uppbyggnaden av lagerföljden av sandsten, den så kallade File Haidarformationen, i tre dimensioner och det djurliv som fanns på jorden för 530 miljoner år sedan. Lugnåsberget är även typlokal för flera olika spårfossil och fossil. Platsens tillgänglighet och den sedimentära lagerföljden gör området mycket viktig för att förstå jorden och livets utveckling i kambrium. På Lugnåsberget finns även kvartärgeologiska lämningar, bland annat i form av högsta kustlinjen, som ligger strax väster om reservatet, och strandvallar. Hävd av betesmarkerna gör dessa strandvallar tillgängliga för besökare.

Friluftsliv

Området har redan idag stora värden för friluftslivet. En stig går genom Nolhagen och här finns bänkar och skyltar som beskriver djur och natur. I området finns under stora delar av året aktiviteter som gruvguidning, museum och café. Parkeringsmöjligheterna kommer att förbättras i naturreservatet samtidigt som stigsystemet ska utvecklas.

Bebyggelse och anläggningar

I dag finns ett antal byggnader och anordningar som ingår i aktiviteterna kring Qvarnstensgruvan Minnesfjället. En del av dem har anlagts under senare år utifrån det förslag till nya anläggningar som finns angivna i Dacapos utvecklingsprogram från 2003.

Planeringsbakgrund

Riksintressen m.m.

Lugnåsberget omfattas av riksintresse för både naturvård och kulturmiljövård. Riksintresset för naturvård grundar sig på höga botaniska värden, den fossilförande sandstenen och höga kulturvärden i form av lämningar från kvarnstensbrytning samt ett tilltalande odlingslandskap. Riksintresset för kulturmiljövård omfattar åtskilliga lämningar efter kvarnstensbrytning, delvis av unik art, vilken spelat en viktig roll i bygdens sociala liv och ekonomi sedan tidig medeltid.

Kommunal översiktsplan

Mariestads kommun antog 2003 en ny översiktsplan. Lugnåsberget ingår där som en del av ett "stort orört område" och är utpekad som ett område för aktivt friluftsliv och turism. En del av Lugnåsberget är även utpekad som en naturmiljö med höga naturvärden som saknar skydd. Naturreservatet Lugnås kvarnstensgruvor ligger väl i linje med översiktsplanen.

Internationell betydelse

Den centrala delen av naturreservatet Lugnås kvarnstensgruvor ingår i Natura 2000-området Minnesfjället SE0540206. Hela området ingår även i ett av Unesco beslutat biosfärområde, Vänerskärgården med Kinnekulle. Biosfärområden ska vara modellområden för långsiktigt hållbar utveckling och finns i hela världen.

Befintliga områdesskydd

Hela Lugnåsberget omfattas av landskapsbildskydd vilket innebär att arbetsföretag som väsentligt kan anses skada landskapsbilden kräver tillstånd från Länsstyrelsen.

Ärendets handläggning

I samband med omarronderingar i området på 70-talet köpte Naturvårdsverket fastigheten Ålerud 1:6 med syftet att bilda ett naturreservat. Fastigheten låg i direkt anslutning till visningsgruvan Minnesfjället som ägdes av Västergötlands museum. Inventering av lövskogar i Mariestads kommun på 90-talet, kombinerat med ett stort lokalt intresse för området runt Minnesfjället har lett till att ett större område idag föreslås bli naturreservat. En övergripande studie av hela Lugnåsberget gjordes 2004 av Sundh Miljö. Året därpå fick Pro Natura i uppdrag att ta fram ett förslag till skötselplan för området. Västergötlands museum tog samtidigt fram ett kulturhistoriskt underlag som har beaktats och delvis inarbetats i skötselplanen. Ett informationsmöte hölls med berörda markägare i juni 2006 då Pro Natura presenterade förslag till avgränsning och skötselplan. Länsstyrelsen har därefter haft kontakt med berörda markägare för att gemensamt diskutera reservatsgränser inför värdering. Berörda delar av fastigheter har värderats. Därefter vidtog förhandlingar, som nu är avslutade med merparten av markägarna.

Föreläggande och remiss 2009.

I januari 2009 förelades berörda mark- och sakägare enligt 24 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att yttra sig över förslag till beslut med föreskrifter och skötselplan. Förslaget till naturreservat remitterades samtidigt till en rad olika instanser. Ett antal intresseorganisationer fick dessutom förslaget för kännedom och eventuellt yttrande. Ett flertal yttranden lämnades in. Länsstyrelsen har beaktat synpunkterna och bearbetat förslaget utifrån dessa.

Föreläggande och remiss 2014

I februari 2014 förelades berörda mark- och sakägare på nytt enligt 24 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att yttra sig över ett omarbetat förslag till beslut med föreskrifter och skötselplan. Det omarbetade förslaget till naturreservat remitterades samtidigt till en rad olika instanser samt skickades för kännedom till ett antal intresseorganisationer och andra berörda. Ett flertal yttranden lämnades in. Länsstyrelsen har beaktat synpunkterna och bearbetat förslaget utifrån dessa.

Föreläggande och remiss 2016

I juni 2016 har berörda mark- och sakägare på nytt förelagts enligt 24 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att yttra sig över ett omarbetat förslag till beslut med föreskrifter och skötselplan.

Det omarbetade förslaget till naturreservat har samtidigt remitterats till Mariestads kommun, Sveriges geologiska undersökning, Skogsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet. Mariestads naturskyddsförening, Skaraborgs naturskyddsförening, LRF, Mellersta Götalands jordägareförening, Svenska turistföreningen Norra Skaraborg, Västgötabergens svampklubb, Västergötlands ornitologiska förening, Mariestads fågelklubb, Friluftsförbundet och Lugnås Fjällalag har vid detta tillfälle fått det omarbetade förslaget för kännedom och eventuellt yttrande.

Följande synpunkter kom in på 2016 års förslag till beslut med föreskrifter och skötselplan:

Lugnås fjällalag är positiv till reservatsbildningen och skötselplanen men vill samtidigt att villkoren för den viktiga verksamhet som Qvarnstensgruvan bedriver inte förändras negativt. Fjällalaget tycker att gallring och skötsel behöver betonas mer och att krontäckningen stegvis verkligen reduceras till max 50 % samt att hagmarken borde skötas mer som förr, så att närområdet på båda sidor stigen ner till gruvan kan fagas och rensas från kvistar, nedfallna grenar och träd som en slags estetisk skötsel. Fjällalaget ger även förslag på kompletterande text om Lugnås geologiska vandring samt det geologiska klassrum som skapades efter att gruvan 2012 utsågs till Sveriges första geologiska arv. Ett par skrivfel påtalades också. I sitt yttrande beskriver även Lugnås fjällalag om sin verksamhet, där ibland om ett tillstånd från 1994 om att bryta högst tre kvarnstenar.

Länsstyrelsen anser att förslaget till beslutet och skötselplanen ger Qvarnstensgruvan goda förutsättningar att driva och utveckla sin verksamhet. Länsstyrelsen bedömer att målen för de trädklädda betesmarkerna och de föreslagna skötselåtgärderna tydligt framkommer i skötselplanen och att ökad detaljeringsgrad inte är nödvändig för att uppnå en glest trädbevuxen betesmark. Länsstyrelsen bedömer att med den planerade utglesningen av träd- och buskskiktet samt fortsatt bete i området kommer normal skötsel av betesmarken och normalt underhåll av stigen att ge en estetiskt tilltalande miljö utan behov av särskilda skötselinsatser längs stigen. Länsstyrelsen har beaktat förslaget till kompletterande text och reviderat beslutet utifrån detta samt rättat skrivfelen.

Länsstyrelsen vill upplysa föreningen om att tillståndet att bryta kvarnstenar upphörde gälla 30 juni 1996. Om föreningen vill bryta kvarnstenar i området krävs ett nytt tillstånd från länsstyrelsen enligt Kulturmiljölagen och dessutom dispens från föreskrifterna för naturreservatet.

Övre Lugnås Intresseförening är glada över att namnet har ändrats så att det blir en tydlig koppling mellan reservatet och platsen för gruvan och muséets verksamhet. Intresseföreningen vill gärna att området mellan parkeringen och gruvan ska bli mer öppen och ordentligt betad samt att stigarna utökas.

Länsstyrelsen bedömer att de mål och den skötsel som beskrivs i skötselplanen för skötselområde 3 kommer att leda till en öppnare och mer välbetad hagmark samt att den planerade utökningen av stignätet kommer att väl uppfylla det behov som finns av stigar i området. Länsstyrelsen bedömer att yttrandet inte föranleder några ändringar av förslaget till beslut och skötselplan.

Skogsstyrelsen påpekar att det saknas förslag till åtgärder för att säkerställa en långsiktig kontinuitet av grova gamla lövträd samt att det saknas förslag på underhållsåtgärder för att hålla brottkanter fria från vegetation som kan rasera brottkanterna. Skogsstyrelsen delar kulturutredningens syn på att det ska vara möjligt att röra sig i skötselområde 4 och se de lämningar som finns där genom att använda de gamla brukningsvägar som finns i området, samt att dessa hålls öppna genom röjningar och borttagande av fallna träd eller träd som är farliga för besökare.

Länsstyrelsen har beaktat synpunkterna och håller med om att det finns en otydlighet kring hur man långsiktigt säkerställer förekomsten av grova gamla lövträd och har förtydligat skötselplanen med åtgärder för detta. Länsstyrelsen har även förtydligat skötselåtgärderna kring brottkanter så att dessa hanteras på ett enhetligt sätt i hela området.

Länsstyrelsen delar dock inte Skogsstyrelsens uppfattning att ytterligare stigar eller vägar ska göras tillgängliga i skötselområde 4. Att underhålla stigar i den här delvis svårtillgängliga delen av området skulle innebära ett stort ingrepp i den kalkbarrskog som uppkommit efter det att gruvbrytningen upphörde och är utpekad som nyckelbiotop. Länsstyrelsen anser att be-

hovet av tillgängliga lämningar från gruvbrytningen uppfylls av den stig och de röjningar som föreslås i skötselområde 4 samt av de lämningar som ligger inom skötselområde 10 och i den östra kanten av skötselområde 1.

Lugnås Fiber Ekonomiska Förening är bekymrade över möjligheten att dra fiber till Qvarnstensgruvan på grund av förbudet att anlägga mark- eller luftledning. De har i nuläget haft samråd med Länsstyrelsen om kabeldragningen och fått godkänt att hänga kabeln i Fortums befintliga luftledningsstolpar. Dock har de ännu inte fått besked från Fortum om detta går att genomföra. De undersöker även alternativa lösningar.

Länsstyrelsen har beaktat synpunkterna och har förståelse för att tillgången till bredband är viktig för Qvarnstensgruvans verksamhet. Nedläggning av fiberkabel har därför undantagits från föreskrifterna A1-A4 under förutsättning att samråd sker med Länsstyrelsen senast 6 veckor innan åtgärden utförs. Möjligheten att hänga kabeln i befintliga stolpar finns även kvar enligt undantagen för befintliga luftledningar, vilka har kompletterats med att även gälla underhåll.

Svenska turistföreningen ställer sig mycket positivt till bildande av naturreservatet och ställer sig bakom det föreslagna namnet. STF konstaterar att de årliga arrangemang som anordnas på Lugnåsberget där Qvarnstensgruvan ofta spelar en stor roll kan få fortsätta utvecklas så länge besökarna hänvisas till befintliga vägar/stigar. De konstaterar även att det är rimligt att aktiviteter där man räknar med många deltagare genomförs först efter Länsstyrelsens tillstånd. STF noterar med tillfredsställelse att stigen från den föreslagna parkeringsplatsen bör göras tillgänglighetsanpassad och påpekar samtidigt att det är viktigt att vägen in till gruvan utformas så att den blir tillgänglig. STF konstaterar även att anslutning till den flitigt använda vandringsleden Stenhuggarstigen möjliggörs eller föreslås. STF vill understryka att det är viktigt att det påbörjade utvecklingsprogrammet vid Qvarnstensgruvan kan fortsätta. STF konstaterar att Qvarnstensgruvans verksamhet bygger på ideella krafter och att det är bra men inte hållbart i längden och påtalar att det krävs att både stat och kommun avsätter resurser för att den i förslaget beskrivna verksamheten ska kunna genomföras.

Länsstyrelsen har beaktat synpunkterna och anser att behovet av tillgänglighetsanpassning och möjligheten att fortsätta arbeta utifrån utvecklingsprogrammet uppfylls av de förslag till åtgärder som beskrivs för anläggningar för friluftslivet och inom skötselområde 10. När det gäller finansiering av naturreservatets förvaltning har Länsstyrelsen det övergripande ansvaret att genomföra skötselplanen. Länsstyrelsen kan stötta Föreningen Qvarnstensgruvans verksamhet där det är möjligt eller sammanfaller med annan skötsel, till exempel anordningar för allmänhetens friluftsliv eller sådant som gynnar reservatets övriga syften, så som stigar, toaletter, stängsel eller grindar. Länsstyrelsen har dock ingen möjlighet att i övrigt bekosta föreningens verksamhet utan de är själva ansvariga för att uppföra och underhålla sina anläggningar, något som också beskrivs i skötselplanen. Det vore positivt

om även andra aktörer i samhället kan bidra med resurser för att stärka detta viktiga besöksmål och på så sätt gynna den regionala utvecklingen.

Fredrik Johansson ställer sig i det stora hela positiv till förslaget. Han undrade vad som gäller med rätten att köra på brukningsvägarna genom reservatet samt föreslog en ändrad dragning av en av de planerade stigarna.

Länsstyrelsen har beaktat synpunkterna och har i föreskrifterna förtydligat att den med särskild rätt (det kan till exempel vara ett servitut), har rätt att köra med motorfordon i reservatet på den aktuella vägen vid utförande av skogsbruksåtgärder.

Föreningen Qvarnstensgruvan Minnesfjället är positiv till reservatsbildningen, det nya namnförslaget och att ett av syftena är ”att bevara och tillgängliggöra och utveckla ett område som har stor betydelse för friluftslivet och för den pedagogiska verksamhet som bedrivs där”. De är även positiva till att ett mindre område avsätts där det är tillåtet att knacka stenar. Föreningen är dock oroliga och tveksamma till att lövskogsmiljöer ska lämnas till fri utveckling och ser gärna att området närmast besöksgruvan och anslutningarna från parkeringarna hålls lite öppnare och att betande djur har tillräckligt att äta. Föreningen påpekar vidare att de har guidningar i gruvan under oktober och april, något som inte blir möjligt eftersom de då använder belysning och det enligt föreskrift A16 är förbjudet utan Länsstyrelsens tillstånd att använda belysning i gruvorna under perioden oktober till april. Föreningen är glad över att den får anordna arrangemang med fler än 200 personer inom undantagsområdet, men undrar över hur dessa besökare vid större arrangemang ska ta sig till området. Behövs tillstånd för att promenera till parkeringarna? De har ibland fler än 200 besökare per dag under sina ordinarie öppettider och undrar om det är att betrakta som ett arrangemang. Föreningen ser fram emot fler och bättre parkeringsmöjligheter och bättre tillgänglighetsanpassning och hoppas på att stigarna i området får en anslutning till Stenhuggarleden. De påpekar även att föreningen och verksamheten sköts ideellt och att de inte orkar sköta om reservatet med befintliga resurser.

Länsstyrelsen har beaktat föreningen Qvarnstensgruvans synpunkter. I undantagen från A-föreskrifterna framgår att röjning av sly får göras av föreningen inom det markerade området. Länsstyrelsen anser dessutom att skötselplanen beskriver att lövskogen intill besöksgruvan (skötselområde 10) ska fortsätta ha en öppen karaktär, med underhållsåtgärder så som bete och röjning av gran och sly. Åtgärderna har förtydligats så att det framkommer att röjning av sly och granuppväxt kan ske i lövskogen, dock inte i den gran-skog som ligger i skötselområdet södra del. Med de stigar som beskrivs i förslaget ges besökare möjlighet att ta del av flera av reservatets naturmiljöer, dels genom betesmarken i skötselområde 3, där trädskiktet föreslås glesas ut ytterligare, och dels i skogsmark i nära anslutning till den trädbevuxen betesmark som föreslås restaureras i skötselområde 5. Länsstyrelsen anser att dessa åtgärder väl uppfyller behovet av besöksvänliga stigar och foder till de betande djuren.

Anledningen till att det utan Länsstyrelsens tillstånd är förbjudet att använda belysning i gruvan är att ett flertal fladdermössarter använder gruvorna för övervintring under perioden oktober till april. Om de övervintrande fladdermössen utsätts för långvarig eller stark belysning kan de störas och vakna ur sin dvala. Belysning kan dock användas vid enstaka tillfällen under kontrollerade former, t.ex. med ett svagt sken och kortare stunder, utan att fladdermössen påverkas negativt. För att på lång sikt begränsa risken för störning på övervintrande fladdermöss anser Länsstyrelsen att tillståndsplikt är lämpligt. Den pågående guideverksamheten med 2-10 st, ca 20 minuter långa guidningar per månad under perioden oktober till april samt enstaka mindre underhållsarbeten har pågått under en längre tid parallellt med de övervintrande fladdermössen. Länsstyrelsen bedömer att den i sin nuvarande utformning därför kan undantas från kravet på tillstånd och har kompletterat beslutet med detta undantag. Dock krävs tillstånd vid förändringar i verksamheten under tiden oktober till april, t.ex. fler eller längre guidningar eller andra arrangemang samt om belysningsanordningen ändras, t.ex. till starkare ljus. Tillstånd krävs även för andra typer av verksamheter där belysning behövs. Tillstånd söks utan kostnad hos Länsstyrelsen, för ett enstaka tillfälle eller för flera tillfällen tillsammans under en period.

Inom det område som är undantaget från vissa föreskrifter finns ingen begränsning på hur många deltagare Qvarnstensgruvans arrangemang får ha, inte heller hur många besökare som kommer under ordinarie öppettider. För att ta sig till gruvområdet förväntas de flesta besökare använda sig av befintliga stigar, något som inte heller kräver tillstånd. Tillståndskravet för arrangemang med över 200 deltagare gäller om arrangemanget sker utanför befintliga stigar och vägar.

Länsstyrelsen blir förvaltare av reservatet. I skötselplanen fastställs att staten bekostar förvaltningen av reservatet utom för uppförande och underhåll av föreningslivets anordningar, se även kommentarerna till STF:s yttrande.

Västergötlands Ornitologiska förening i samråd med Mariestads fågelklubb konstaterar i sitt yttrande att föreskrifter och skötselplan rimligen har en positiv effekt på de fågelarter som förekommer i området.

Sveriges geologiska undersökning tycker att det är mycket positivt att området med stora geologiska bevarandevärden skyddas som naturreservat och att den geologiska beskrivningen är fullständig och bra. SGU tycker att det är positivt att allmänheten bereds möjlighet att provta mineral och fossil i lösa stenar i det dagbrott som markerats på beslutskartan. SGU påpekar att det även är mycket viktigt att det finns möjlighet att provta lagerföljden i fast klyft, för vetenskapliga syften och efter tillstånd från Länsstyrelsen. SGU önskar också att stavningen av File Haidar justeras.

Länsstyrelsen har beaktat synpunkterna och justerat felstavningen. Länsstyrelsen vill poängtera att för angelägna vetenskapliga undersökningar finns alltid möjlighet att ansöka om dispens från föreskrifterna.

Mariestads kommun tillstyrker inte förslaget om att inrätta naturreservatet Lugnås kvarnstensgruvor. Kan Länsstyrelsen tillförsäkra att de kan avsätta de resurser som krävs i enlighet med skötselplanen kan kommunens ställningstagande komma att omprövas.

Länsstyrelsen har under flera år varit aktiv i områdets skötsel genom investeringar i toaletter och stängsel samt genom att teckna betesavtal för de befintliga betesmarkerna. De resurser som Länsstyrelsen har möjlighet att använda till förvaltningen av naturreservatet Lugnås kvarnstensgruvor avsätts för ett år i taget, utifrån de budgetramar Länsstyrelsen tilldelas av Regeringen inför det kommande året. Med de ökade resurserna till naturförvaltning som finns sedan 2016 ser Länsstyrelsen mycket positivt på möjligheten att kunna fortsätta att upprätthålla en god förvaltning av området. Kommunens yttrande föranleder inte några ändringar av förslaget.

Skälen för Länsstyrelsens beslut

Den kvarnstensbrytning som bedrivits på Lugnåsberget är unik och var på sin tid en mycket stor industri. Runt hela berget finns talrika lämningar efter denna industri i form av både dagbrott, skrotstenshögar och t ex kvarnstenar. Området kring Minnesfjället och kvarnstenbrytningsområdet på Lugnåsbergets östra sluttning har länge ansetts vara särskilt värdefullt för natur- och kulturmiljövården. Lugnåsberget är typlokal för fossil och spårfossil. Sedan verksamheten lades ned lämnades stora delar av området i princip för fri utveckling. Skogarna har med tiden utvecklat höga naturvärden och hyser idag flera sällsynta och hotade arter. De övergivna gruvorna är parnings- och övervintringslokal för flera fladdermusarter, vilka kräver noggrant skydd enligt EU:s art- och habitatdirektiv. Området har även höga friluftslivsvärden och har dessutom en stor potential för att bidra till den regionala utvecklingen på Lugnåsberget och i norra Skaraborg. En del av naturreservatet utgörs av Natura 2000- området Minnefjället, vilket är utpekat enligt EU:s art- och habitatdirektiv.

Miljömål

Naturreservatet utgör ett led i arbetet med att uppnå de av riksdagen antagna miljömålen Ett rikt odlingslandskap och Levande skogar.

Intresseprövning

Med hänsyn till områdets värden och naturreservatets syften kommer pågående markanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Föreskrifterna är anpassade till naturreservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap 25 § miljöbalken finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Konsekvensutredning

I enlighet med vad som sägs i 4 och 5 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning, bedömer Länsstyrelsen att de föreslagna ordningsföreskrifterna enligt 7 kap. 30 § MB innebär så begränsade kostnadmässiga och andra konsekvenser att det saknas skäl för konsekvensutredning av regelgivning.

Hushållningsbestämmelser

Naturreservatsbildningen är förenlig med hushållningsbestämmelserna för mark- och vattenområden enligt 3 och 4 kap. miljöbalken och med den för området gällande översiktsplanen.

Upplysningar

Dispens från föreskrifterna m.m.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen medge dispens från föreskrifterna för naturreservatet. Dispens får dock inte lämnas för åtgärder som strider mot syftet med naturreservatet. Om det finns synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslutet om naturreservatet (7 kap 7 § miljöbalken).

Annan lagstiftning gäller som vanligt

Vid sidan av föreskrifterna för naturreservatet gäller annan lagstiftning som vanligt. Lagar och föreskrifter som bedöms vara av särskild betydelse för att syftet med naturreservatet ska uppnås är t.ex. följande:

- För att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-området krävs tillstånd. Undantag är verksamheter eller åtgärder som direkt hänger samman med, eller är nödvändig för, skötseln och förvaltningen av det särskilda bevarandeområdet. Länsstyrelsen får lämna tillstånd endast om vissa villkor är uppfyllda. (7 kap 28a, 28b och 29 §§ miljöbalken).
- Regler om körning i terräng i terrängkörningslagen och terrängkörningsförordningen.
- Regler om fridlysning av växter och djur i miljöbalken och artskyddsförordningen.

Förvaltare och förvaltningsuppgifter

- Förvaltare är Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Förvaltningen ska ske i samverkan med berörda markägare, Övre Lugnås Intresseförening och föreningen Qvarnstensgruvan Minnesfjället.
- Naturreservatets gränser märks ut i terrängen genom förvaltarens försorg enligt anvisningar av Naturvårdsverket.
- Förvaltningen bedrivs enligt den skötselplan som fastställts av Länsstyrelsen. Skötselplanen ska ligga till grund för naturreservatets skötsel och ska vid behov revideras.

Ersättningstalan

Om överenskommelse om ersättning inte kan träffas, måste sakägare som vill göra anspråk på ersättning eller inlösen väcka talan i Mark- och miljödomstolen som får avgöra ersättningsfrågan. Sådan talan måste enligt 31 kap. 13 § miljöbalken lämnas in till Mark- och miljödomstolen inom ett år efter att detta beslut vunnit laga kraft, i annat fall förlorar sakägaren rätten till ersättning.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras i länets författningssamling och i ortstidningarna Mariestads-Tidningen och Skaraborgsbygden.

Föreskrifterna enligt 7 kap. 30 § miljöbalken träder i kraft den dag som framgår av kungörelsen i Länsstyrelsens författningssamling och gäller omedelbart även om de överklagas.

I detta ärende har länsöverdirektör Lisbeth Schultze beslutat. Naturvårds- handläggare Sofia Åström har varit föredragande. I handläggningen har också deltagit avdelningschef Sven Swedberg, enhetschef Johan Jannert, antikvarie Lisa Ragnarsson, arkitekt Mehdi Vaziri och länsjurist Anna Roslund.

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Lisbeth Schultze

Sofia Åström

Så här överklagar du Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsens beslut kan överklagas hos regeringen. **Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Länsstyrelsen.** Länsstyrelsens e-postadress är vastragotaland@lansstyrelsen.se. Skickar du med vanlig post är adressen Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 403 40 Göteborg.

Har överklagandet kommit in i rätt tid överlämnar Länsstyrelsen överklagandet och handlingarna till regeringen.

Överklagandet ska ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor** från den dag du fick del av beslutet. Är du osäker på när tiden går ut kan du kontakta Länsstyrelsen.

Överklagandet ska vara skriftligt. I skrivelsen ska du ange

- ditt namn, adress, telefonnummer och eventuell e-postadress,
- vilket beslut du överklagar, till exempel genom att ange beslutsdatum och ärendets diarienummer, samt
- hur du anser att Länsstyrelsens beslut ska ändras och varför det ska ändras.

Bilaga 1a

Beslutskarta

Naturreseptatet Lugnås kvarnstensgruvor

Mariestads kommun

 Gräns för naturreseptatet

 Område för Qvarnstens-
gruvans anläggningar

 Undantagsområde,
föreskrift C9

 Undantag vid särskild rätt,
föreskrift C1

N
 Skala (i A4): 1:10 000
0 100 200 Meter

Tillhör Länsstyrelsens beslut
datum 2016-10-24
dnr 511-26546-2012

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Illustrationskarta till Länsstyrelsens beslut
om naturreseptat enl 7 kap 4 § miljöbalken

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Åtgärder och anordningar som förvaltaren har rätt att utföra.

- Gräns för naturreservatet
- bete och stängsling
- parkering
- avverkning, engångsåtgärd
- återkommande röjning
- gallring
- Stig

Skala (i A4): 1:10 000

0 100 200 Meter

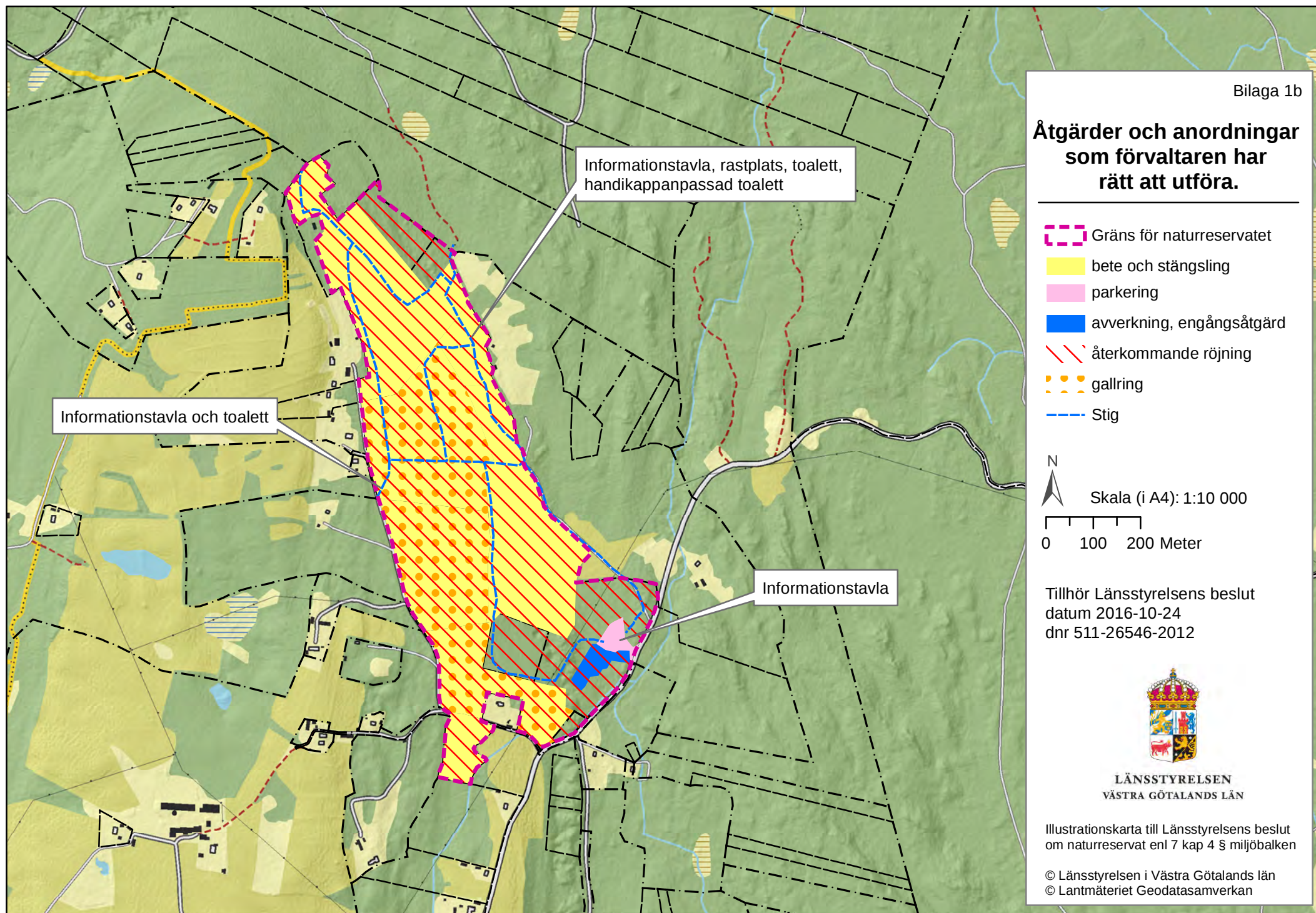
Tillhör Länsstyrelsens beslut
datum 2016-10-24
dnr 511-26546-2012

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Illustrationskarta till Länsstyrelsens beslut
om naturreservat enl 7 kap 4 § miljöbalken

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

ÖVERSIKTSKARTA

Naturreservatet Lugnås kvarnstensgruvor Mariestads kommun

